

Een gesprek zonder eind

door Dr. C. P. Polderman

In de achterliggende jaren heb ik me intensief met de geschiedenis van de theologische opvattingen over verkiezing en verbond beziggehouden. Al studerende heb ik verschillende 'ontdekkingen' gedaan die voor mij eyeopeners zijn geweest en een heleboel zaken inzichtelijk hebben gemaakt. Bijvoorbeeld dat in de liturgische formulieren van doop en avondmaal de verbondsbenadering het leidende beginsel is en dat in de Dordtse Leerregels de verkiezingsbenadering sterk naar voren komt. Omdat de verschillende benaderingen moeilijk met elkaar in overeenstemming te brengen zijn, is er steeds sprake (geweest) van meningsverschillen onder gereformeerden. Dat blijkt ook nu weer uit de discussie tussen genoemde predikanten.

De reden is dat de verkiezingsbenadering, die door ds. Moerkerken wordt gehanteerd, 'wringt' met de inhoud van het doopsformulier, dat stoelt op de verbondsbenadering die door ds. Van Sorge wordt gehanteerd. Ik wil in deze bijdrage wat duidelijkheid proberen te brengen in de verschillen door in het bijzonder te letten op de voorgeschiedenis ervan.

Verkiezingstheologen kun je herkennen aan hun terugredeneren naar de eeuwigheid. Ze willen alles in een sluitend geheel onderbrengen. Soms tot in het absurde toe. Bijvoorbeeld als ze een 'logische' (volg)orde aanbrenge in de goddelijke besluiten. Gedacht kan hier worden aan de supralapsarische opvatting die stelt dat God éérst de zondeval en daarna de schepping van de mens heeft besloten.

Verbondstheologen zijn herkenbaar aan de nadruk die ze leggen op Gods spreken in de tijd. Ze houden halt bij de geopenbaarde wil van God en stellen dat het genadeverbond met de mens is opgericht. Ze nemen afstand van de idee dat het genadeverbond onder de beheersing van de uitverkiezing zou staan, zoals de synode van de Gereformeerde Gemeenten in 1931 heeft uitgesproken.

Dit verschil in benadering komt duidelijk naar voren als ds. Moerkerken kritiek heeft op de uitspraak dat Gods beloften in de doop voor ieder kind dezelfde zijn. Logisch geredeneerd kan dat volgens hem niet, omdat hij weet dat niet elk gedoopt kind de zaligheid zal beërven. Dus... En dan begint het redeneren en het zoeken naar een sluitende 'oplossing'.

Ds. Moerkerken is niet de eerste die dit doet. Kuyper heeft dit vóór hem gedaan toen hij "de leer van de veronderstelde wedergeboorte" ontwikkelde. Als verkiezingstheoloog had ook Kuyper moeite met het doopsformulier, omdat hij de grond van de doop in Gods eeuwige verkiezing zocht. Omdat Kuyper volgens de gereformeerde leer aan "alle kinderen der gelovigen" de doop moest bedienen én omdat hij wist dat niet alle gedoopte kinderen bij het opgroeien ware gelovigen zouden blijken te zijn, zat hij met een probleem. Daarvoor bedacht hij een oplossing, een constructie die hem in staat stelde toch alle kinderen die in de Gereformeerde Kerken ten doop werden gehouden, te dopen. De 'oplossing' bestond hierin dat hij, in navolging van Voetius (!), veronderstelde dat de gedoopte kinderen bij de doop al wedergeboren waren. Dáárom kon hij de doop bedienen.

Dat de 'oplossing' van Kuyper niet door alle verkiezingstheologen is overgenomen, werd veroorzaakt door de praktische uitwerking ervan in de Gereformeerde Kerken. Velen zetten namelijk, in tegenstelling tot Kuypers bedoeling, al vlug een isgelijktken tussen "gedoopt

zijn", "wedergeboren zijn" en "behouden worden". Dat Kuyper een leerling van Voetius was, wordt binnen de kring die van Kuypers leer niets moe(s)ten hebben (en die ook bijna altijd verkeerd interprete(e)r(d)en!) vaak vergeten. Als bewijs van de relatie Kuyper-Voetius geldt dat Kuyper in 1897 de disputaties van Voetius opnieuw uitgaf. Een van deze disputaties draagt, vertaald in het Nederlands, de titel: "Over de staat van de uitverkorenen vóór de bekering". In deze disputatie stelt Voetius duidelijk dat de uitverkoren kinderen vanaf hun prilste jeugd voor wedergeboren moeten worden gehouden. De zienswijze dus die door Kuyper overgenomen in zijn doopleer. Van belang is nu dat wordt ingezien dat deze opvatting stoelt op redeneren en denken vanuit de verborgen raad van God.

Een andere leerling van Voetius, en wat dit betreft ook van Kuyper, was Steenblok. Ook hij had als verkiezingstheoloog moeite met de bediening van de doop. In een doopdienst stelde hij eens: "Als ik wist, wie van deze kinderen uitverkoren was, zou ik de anderen niet eens dopen." Kuypers 'oplossing' te veronderstellen dat hij wedergeborenen doopte, was voor Steenblok geen begaanbare weg. Niet alleen vanwege de kritiek op de leer van de veronderstelde wedergeboorte vanuit de Gereformeerde Gemeenten, waarvan hij lid geworden was, maar ook omdat hij vond dat binne n de Gereformeerde Kerken "veel te ruim" en "te gemakkelijk" over doop en wedergeboorte werd gedacht.

Uit de 'oplossing' die ds. Moerkerken in zijn verweer tegen ds. Van Sorge aandraagt, blijkt dat ook hij een erkiezingstheoloog is die terugredeneert naar de eeuwigheid. Moerkerken stelt immers dat de beloften van het verbond der genade, die in de heilige doop worden verzegeld, door God de Vader (in de eeuwige vrede raad) aan Christus, als het Hoofd van het verbond, zijn gedaan en in Hem aan de uitverkorenen.

Ds. Van Sorge zit als verbondstheoloog op de andere lijn als hij stelt: "Er is wel degelijk bijbelse grond om te geloven dat de Heere tot de kinderen met Zijn verbondsbelofte komt en dat de doop deze belofte aan ieder van hen persoonlijk verzegelt." Hij beroept zich daarbij op ds. J. H. Velema, maar hij had ook anderen kunnen citeren. Tijdgenoten van Voetius, Kuyper en Steenblok zijn hier in Nederland respectievelijk Coccejus, Lindeboom en Van der Schuit geweest. Het gemeenschappelijke kenmerk van de laatstgenoemden is dat ze niet redeneren vanuit de eeuwigheid, maar dat ze wijzen op Gods verbond met de mens in de tijd gesloten. Voor hen is de gevallen mens, de zondaar, object van verkiezing en verbond. Christus is dan niet het Hoofd, maar de Middelaar van het genadeverbond, omdat Hij door Zijn verdienste God en de zondaar met elkaar verenigt.

Over de verbondsbenadering zou meer geschreven en toegelicht kunnen worden, maar als niet-theoloog past het mij hier halt te houden. Het stuk van ds. Van Sorge geeft een eerste aanzet voor nadere studie.

Reformatorsch Dagblad, 12 februari 2000